

Asiantuntijalausunto

Hallintovaliokunta 8.6.2026

Petra Stenfors, työ- ja elinkeinoministeriö

Maaseutupoliittinen selonteko, VNS 12/2025 vp

Selonteko on erittäin kokonaisvaltainen ja kattava esitys maaseutupolitiikan ja maaseudun tilanteesta, keskeisistä kysymyksistä ja kehittämistarpeista. Selonteon taustalla on valtavasti työtä ja laaja toimijajoukko ja se muodostaa arvokkaan kuvan maaseutupolitiikan kokonaisuudesta. Maaseutupolitiikan yksi vahvuus on laaja osallistavuus, mikä kuvastuu myös selonteon valmistelussa ja sen sisällön moniulotteisuudessa. Selonteon laajuus kuvaa osaltaan sitä, miten kytkeytynyt maaseutupolitiikan kenttä on kaikkeen yhteiskunnalliseen kehitykseen. Maaseutualueiden tilannekuva muutostekijöineen on kuvattu kattavasti, mutta tilastoissa ei aina ole käytetty ajantasaisinta saatavilla olevaa tietoa.

Siinä missä maaseutupoliittisen selonteon onkin perusteltua ja välttämätöntä muodostaa kokonaiskuvaa nimenomaan maaseutunäkökulmasta, on selonteon näkökulma paikoin tarpeettomasti aluetyyppien välistä vertailua korostava. On tärkeää, että erilaisia alueita kehitetään huomioiden niiden erilaiset haasteet ja vahvuudet. Erilaisille alueille suunnataan erilaisia kehittämistoimia, mikä osaltaan selittää sitä, miksi esimerkiksi valtion julkinen rahoitus kohdentuu eri painotuksin erityyppisille alueille. Aluetyyppien välisissä eroissa esimerkiksi rahavirtojen osalta ei ole kyse eriarvoisesta kohtelusta, vaan monet erot perustuvat pitkään kehitykseen, jossa tietyt toiminnot kasautuvat keskittymiin. Näkyvissä oleva väestökehitys ja kaupungistumisen jatkuminen vahvistavat tätä kehitystä edelleen.

Väestörakenteen kehitys on suomalaisten alueiden kehittämistä ja myös maaseutupolitiikkaa ravisteleva muutos, joka vaikuttaa kaikkeen. Väestön määrän ja mm. ikärakenteen muutokset edellyttävät muutosta paitsi totutuissa toimintatavoissa, myös politiikan lähtökohdissa. Selonteossa on kuvattu maaseutualueiden tilannekuvaa väestönkehityksen osalta. Älykkään sopeutumisen (väestökehityksen huomioimisen päätöksenteon pohjana) näkökulman edistämiseksi ensisijaisen tärkeää on käyttää päätöksenteon tukena ajantasaista tietoa. Älykkään sopeutumisen näkökulman merkitys on korostunut ja korostuu edelleen aluekehittämisessä väestön määrän ja ikärakenteen muutosten hallinnassa. Alueellisten ja paikallisten toimien lisäksi ja niiden ohjaamiseksi tarvitaan vahvaa kansallista näkemystä ja yhteistyötä älykkään sopeutumisen toimista eri hallinnonaloilla. Näkökulma liittyy keskeisesti kaikkiin selonteonkin esiin nostamiin teemoihin ja tilannekuvan osa-alueisiin aina palveluista ja tyytymättömyyden maantieteestä koulutukseen ja saavutettavuuteen.

Keskeisestä merkityksestään huolimatta väestökehitystä ja älykkään sopeutumisen edistämistä ei ole riittävällä tavalla tunnistettu maaseutupolitiikan kehittämissuosituksissa. Suosituksessa 17 suositellaan, että *”Seurataan väestöltään vähenevien kuntien kestävää elinvoimaisuutta – älykästä sopeutumista – ja hyödynnetään tietoa hyvien mallien tunnistamisessa ja edistämisessä”*. Seurannan ohella tarvitaan kansallisella tasolla vahvaa strategista näkemystä siitä, miten Suomessa otetaan haltuun alueiden voimakkaasti toisistaan eriytyvä kehitys ja väestöltään vähenevien kuntien ja alueiden haasteet asukkaiden hyvään elämään panostaen.

Suomessa (EVA:n analyysin mukaan) vähemmistö suomalaisista (41 %) ilmoittaa identiteettinsä olevan kaupunkilainen ja vajaa kolmasosa (23 %) tunnistaa itsensä maalaiseksi – melko huomattava osa (29 %) suomalaisista kokee olevansa yhtä paljon molempia. Merkittävä osa suomalaisista viettää useita viikkoja vuodesta maaseudulla (omistamissaan asunnoissa) ja myös suurin osa metsistä on kaupunkilaisten omistamia. Maaseudulta kaupunkeihin (myös toisin päin) pendelöinti on osa suomalaisten arkea – samoin

etätyöskentely eri paikkakunnilla. Myös yritykset ja muut toimijat ovat usein monipaikkaisia. Tämän monipaikkaisen arjen muodostaman todellisuuden hahmottaminen on päätöksenteossa olennaista. Huomiota tuleekin suunnata eri alueilla asuvien ihmisten, yhteisöjen ja yritysten keskinäisriippuvuuksiin sekä näiden verkostojen ja yhteistyön vahvistamiseen – paikkojen vastakkainasettelun sijaan. Selonteon suosituksissa nostetaan hyvin esille tarve monipaikkaisuutta avaavan tilasto- ja muun tiedon saatavuudelle ja hyödyntämiselle päätöksenteossa. Selonteossa on myös kuvattu kaupunki- ja maaseutualueiden keskinäisriippuvuuksia ja nostettu esille, että erilaisilla alueilla ja paikoilla on erilaisia rooleja. Roolien ja vahvuuksien erilaisuus jää kuitenkin huomiotta selonteon arvioissa ja kehittämissuosituksissa, joissa maaseutu- ja kaupunkialueita vertaillaan tarpeettomasti toisiinsa.

Kuten selonteossa todetaan, maaseutupolitiikka on osa aluekehittämisen kokonaisuutta ja toimii kaupunkipolitiikan ja saaristopolitiikan rinnalla. Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmä tukee aluekehittämisen tavoitteita ja vastaa sen tietotarpeisiin maaseutumaisten alueiden näkökulmasta. On tärkeää, että alueiden erilaisuus, erilaiset aluetyypit ja kansallisen päätöksenteon vaikutukset erilaisilla alueilla tunnistetaan. Aluekehittämisen kokonaisuus näyttäytyy tällä hetkellä kuitenkin hajautuneena, kun alueperusteisia politiikanaloja: aluekehittämistä, kaupunki-, maaseutu-, ja saaristopolitiikkaa valmistellaan ja ohjataan toisistaan erillään, omissa rakenteissaan ja neljän eri neuvottelukunnan, neuvoston tai yhteistyöryhmän toimin sekä useiden ministerien alaisuudessa. Julkisen talouden kasvavat paineet huomioiden on jatkossa pyrittävä entisestään vahvistamaan alueperusteisten politiikkojen yhteistyötä ja synergiaa. Maaseutupoliittisessa selonteossa rakenteita tarkastellaan maaseutupolitiikan osalta. Aluekehittämiseen liittyvän tulevan lainsäädäntöuudistuksen yhteydessä on syytä huomioida alue- maaseutu-, saaristo- ja kaupunkipolitiikkojen yhteistyön vahvistamisen tarve ja tavat. Ruotsin kesäkuussa valmistuva selvitys maaseutu- ja aluepolitiikan yhdistämisestä on myös hyvä tunnistaa ja ottaa oppia – huomioiden maiden väliset eroavaisuudet

Selonteossa on nostettu esille ajankohtaiseksi noussut alueellisen tyytymättömyyden ilmiö. Tämä on tärkeä havainto ja sitä on merkityksellistä tarkastella politiikassa. Suomalaisten keskuudessa maaseudulla on vahva arvostus. Enemmistö suomalaisista pitää maaseutua suomalaisen kulttuurin ja identiteetin tärkeimpänä perustana, ja hyvin suuri enemmistö suomalaisista ajattelee, että puhdas ja hyvin hoidettu maaseutu ympäristö on tärkeä Suomelle myös tulevaisuudessa. Suomalaisten silmissä kaupunkien ja maaseudun välillä vallitsee harmoninen keskinäisriippuvuus (EVA, syksyn 2021 Arvo- ja asennetutkimus). Selvityksen perusteella suomalaisten arviot maaseudun tilannekuvasta eroavat kuitenkin kaupungeissa ja maaseuduilla asuvien kesken – samoin käsitys väitteestä, jonka mukaan maaseutu on jätetty heitteille. Tämä on eroavaisuus, johon on tärkeää kiinnittää huomiota kaikessa politiikassa. Eriarvoisuuden kokemus koskee aluetyyppien välisten erojen ohella myös eri puolilla Suomea sijaitsevien alueiden asukkaiden kokemuksia ja on voimakasta myös esimerkiksi suurten kaupunkien tietyillä asuinalueilla. On selvää, että tarvitsemme parempaa, *erilaiset alueet* huomioivaa yhteiskunnallista vuoropuhelua ja osallisuuden kokemusta. Erityisen tärkeää on kiinnittää huomiota nuoriin, joiden tulevaisuudenusko on heikentynyt. Selonteko nostaakin ansiokkaasti esiin maaseudun nuorten tilanteen.

Kuten selonteossa todetaan, maaseuduilla sijaitsevan potentiaalin kestävä ja kokonaisvaltainen hyödyntäminen on tärkeää koko maan taloudelle ja tulevaisuudelle. Selonteon lähestymistapa maaseutumaisten alueiden kilpailukyvyyn vahvistamiseen painottuu kaupunkien ja maaseutualueiden asettamiseen vastakkain (mm. erilaisten rahavirtojen vertailussa). Tämä ei ole perusteltua Suomen kilpailukyvyyn ja elinvoimaisuuden vahvistamisen näkökulmasta, eikä myöskään onnistuneesti kerro vallitsevasta todellisuudesta. Selonteossa todetaan, että *”TKI-kokonaismenoista alle viisi prosenttia kohdistui maaseutualueiden kuntiin vuosien 1997–2017 aikana. Alhainen osuus on merkillepantava, sillä maaseutualueilla sijaitsee 35 prosenttia koko maan liikeyrityksistä ja esimerkiksi lähes 20 prosenttia yrityksistä.”* Vertailu kaupunki- ja maaseutualueiden TK-rahavirroista ei ole aluekehittämisen näkökulmasta

relevantti, koska erot kyseisten rahavirtojen jakautumisessa juontuvat alueiden erilaisista ominaispiirteistä ja eroista toimijoiden määrässä, koossa, jne. – eivät esimerkiksi maaseutualueiden ”epäreilusta” kohtelusta. Kansallisen TKI-politiikan tavoitteena on vahvistaa Suomen kansainvälistä kilpailukykyä. Maaseutumaisten alueiden yritystoiminnan ja T&K-toiminnan tukemiseen on suunnattu erillisrahoitusta juuri tunnistetun erityistarpeen vuoksi.

Selonteon T&K-menojen mekaaninen, paikkaan perustuva tarkastelu ei ole tarkoituksenmukainen, eikä anna perusteltua kokonaiskuvaa tilanteesta. Rahoituksen kohdistumista maaseutualueiden yrityksiin ei tulisi tarkastella vain yritysten määrän mukaan, koska nimenomaan yritysten koolla on keskeinen merkitys T&K-menojen määrässä. Suurin osa Suomen T&K- kokonaismenoista syntyy korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja suurten yritysten T&K-menoista, jotka sijoittuvat kaupunkeihin. Pienet yritykset – sekä maaseuduilla että kaupungeissa – investoivat T&K-toimintaan vähemmän kuin suuret yritykset. Aluekehittämisen näkökulmasta on olennaista, että pk-yritysten osallisuutta TKI-toimintaan vahvistetaan sekä maaseuduilla, että kaupungeissa. Sama ongelma koskee myös julkisten hankintojen kohdentumista, ja myös sen osalta on olennaista vahvistaa pk-yritysten mahdollisuuksia paikasta riippumatta.

Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuosituks

Poikkihallinnolliset tavoitteet ovat otsikkotasolla relevantteja maaseutualueiden kehittämisen kannalta ja kehittämissuosituksissa on maaseutualueiden kehittämisen kannalta olennaisia teemoja. Osin kehittämissuosituks

Esimerkiksi kehittämissuosituksissa esillä oleva maaseutututkimuskeskuksen perustaminen ei tässä tilanteessa ole ensisijainen toimi, vaan tulisi etsiä keinoja syventää yhteisesti alueperusteista tietoa, ja vahvistamalla tutkimustoimijoiden yhteistyötä niin korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kuin viranomaistenkin toimin. Valtiohallinnontasolla voidaan yhteistyötä edelleen syventää aluekehityksen tilanne- ja kehityskuvan, sekä muiden alueperusteista tietoa tuottavien valmistelujen kesken.

Kuten todettua, on tärkeää, että päätösten vaikutuksia erilaisille alueille arvioidaan (suositukset maaseutuvaikutusten arvioinnista), ja tämä tarve koskee kaikenlaisia alueita, ja myös vaikutuksia maan eri osien suhteen.

Kehittämissuosituksen 6 yhteydessä nostetaan esiin uusien ja päällekkäisten hallinnollisten rakenteiden välttäminen, tunnistaen ja huomioiden rajalliset paikalliset ja alueelliset resurssit, ja vahvistamalla näin synergioiden syntymistä eri hallinnonalojen ja rahastojen välillä, paikallislähtöistä toimijuutta alueiden vahvuuksien hyödyntämiseksi. Tämä on perusteltua ja on hyvä huomioida tulevaisu